

ХРОНІКА

<https://doi.org/10.26565/1992-4259-2024-31-05>

УДК (UDC): 504

Н. В. МАКСИМЕНКО, д-р географ. наук, проф.,
завідувачка кафедри екологічного моніторингу та заповідної справи
e-mail: maksymenko@karazin.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7921-9990>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

ЮВІЛЕЙНІ ХХ ВСЕУКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ ТАЛІЙВСЬКІ ЧИТАННЯ - ЗУСТРІЧ ОДНОДУМЦІВ

25 жовтня 2024 року в на базі Каразінського навчально-наукового інституту екології проведено ювілейні ХХ Всеукраїнські наукові Талійвські читання, які організувала кафедра екологічного моніторингу та заповідної справи. На конференції заслухано доповіді за наступними темами: вплив війни на компоненти довкілля, сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи та оцінка екологічного стану компонентів і комплексів довкілля. Крім того, в доповідях висвітлені наукові та освітні проблеми екології та заповідної справи в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конференція, вплив війни, повосеннє відновлення, заповідна справа, моніторинг, зелена інфраструктура

Як цитувати: Максименко Н. В. Ювілейні ХХ всеукраїнські наукові Талійвські читання – зустріч однодумців. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Екологія».* 2024. Вип. 31. С. 58 – 62. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2024-31-05>

In cites: Maksymenko, N. V. (2024). The jubilee XX All-Ukrainian scientific Taliyev readings – a meeting of like-minded people. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Ecology*, (31), 58 - 62. <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2024-31-05>

25 жовтня 2024 року в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна відбулася ювілейна конференція – ХХ Всеукраїнські наукові Талійвські читання. Захід зібрав провідних екологів, науковців та практиків для обговорення результатів новітніх досліджень, що охоплюють наступні проблеми :

1. Оцінка впливу війни на екологічний стан компонентів і комплексів довкілля.
2. Сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи.
3. Наукові та освітні проблеми екології і заповідної справи в Україні.

Організатором конференції стала кафедра екологічного моніторингу та заповідної справи Каразінського університету із залученням інших кафедр ННІ екології. До Наукового комітету традиційно увійшли представники партнерських організацій : Інститут екології Карпат НАН України (, ст. н. сп.,

кандидат біологічних наук Шпаківська І.М.), ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О.Н. Соколовського» (директор, академік НААН, доктор с.-г. наук, професор Балюк С.А.), Уманський національний університет садівництва (доктор географічних наук, професор Сонько С.П.) та Національний природний парк "Слобожанський" (кандидат географічних наук, начальник відділу Шумілова А.В.). Науковий комітет зосередив увагу на важливості розвитку міждисциплінарного підходу в екологічних дослідженнях, що стало однією з основних тем конференції.

Ювілейне засідання відкрила Голова організаційного комітету Ганна Тітенко, директорка інституту екології, к.геогр.н., доцент. Вона привітала всіх присутніх і зазначила, що подія стала важливим майданчиком для наукових дискусій і подальшої розробки стратегій збереження екосистем та раціонального природокористування.

Рис. 1 – Представлення доповідей на конференції

Fig. 1 – Presenting papers at the conference

На пленарне засідання винесені доповіді, що висвітлювали всі напрямки сучасних досліджень, заявлених у Програмі (рис.1), але на третьому році повномасштабної війни головною темою, якій приділена увага і у виступах і у публікаціях є вплив війни на довкілля. Збірник наукових статей Всеукраїнських наукових Таліївських читань 2024 року містить багатогранний аналіз як безпосереднього впливу війни, так і довгострокових екологічних викликів. До основних напрямів цієї теми слід віднести:

Вплив війни на водні ресурси

Kukhtina A. O., Borysenko K. B., Cherkashyna N.I. досліджують забруднення річки Немишля, яке сталося внаслідок витоку нафтопродуктів після руйнування нафтобази у м. Харків в наслідок обстрілу. Автори підкреслюють, що забруднення призвело до масової загибелі водних організмів, забруднення ґрунтових вод і погіршення якості повітря. У статті аналізуються методи локалізації нафтопродуктів, зокрема сорбенти й бонові загородження, які використовувалися для зменшення шкоди.

Дослідження *Onopryienko A.V., Popovych N.V., Cherkashyna N.I.* зосереджене на катастрофічних змінах у руслі річки Ірпін, де руйнування дамби спричинило затоплення великих площ і зміни екологічного стану регіону. У цьому випадку досліджується також потенціал довгострокових змін для місцевої екосистеми, оскільки відновлення дамби передбачає значні інженерні та екологічні виклики.

Некос А. Н., Хадускіна К. В. в контексті важливості в умовах війни визначення якості вод, наводять результати дослідження якості води річок Казенний Торець та Кривий Торець, що знаходяться в Донецькій області.

Аналізу підходів до оцінки екологічного ризику водних ресурсів в умовах військової загрози, що пов'язана з руйнуванням інфраструктури та забрудненням водою

присвячена робота *Безсонного В. Л., Некос А. Н., Ісакієва О. Ю.*

Забруднення ґрунтів і його вплив на аграрний сектор

Крайнюков О.М., Філатова В.М. досліджують вплив важких металів і токсичних речовин, які потрапляють у ґрунти під час обстрілів та руйнування промислових об'єктів. А робота *Матієцько Б. Ю., Крайнюкова О. М.* зосереджена на удосконаленні методик оцінки збитків за забруднення ґрунтів внаслідок збройної агресії. У статті описуються методи екотоксикологічних досліджень, які дають можливість визначити розміри шкоди та потенційний ризик для сільськогосподарства.

Вплив війни на атмосферу та погодні умови

Дослідженню ретроспективного аналізу забрудненості повітря агломерації міста Добропілля в умовах війни присвятили статтю *Сорока М. Л., Байлюк Ю. В.*

Рябікова В. В., Максименко Н. В. зробили спробу знайти залежність погодних відмінностей довоєнного 2021 та 2023 років в зоні бойових дій на Херсонщині

Загроза біорізноманіттю та екосистемам

У зв'язку з активними бойовими діями, міграційні маршрути диких тварин і популяції деяких видів опинилися під загрозою. Наприклад, *Бондар К.О., Волошина Н.О., Волошин О.Г., Шепель В.О.* аналізують необхідність впровадження біологічних переходів, таких як екодуки, для забезпечення безпечного пересування диких ссавців через автодороги. Особлива увага приділяється відновленню територій Смарагдової мережі.

Радомська М. М. акцентує увагу на природних сукцесіях у зонах бойових дій. Інтенсивні бойові дії, зокрема бомбардування та пожежі, призвели до трансформації лісових екосистем у лісостепові та степові. Автор також аналізує біотичну

гомогенізацію – процес, за якого стійкі види заміщують локальні, що ускладнює повернення екосистем до природного стану.

Екологічні наслідки руйнування промислових об'єктів

Бондар О. Б., Погорелова О. М., Матвійшин А. І. аналізують екологічні загрози, що виникають через руйнування інфраструктури та промислових об'єктів. Автори виділяють критичні об'єкти, зокрема Запорізьку АЕС, руйнування якої несе значну екологічну небезпеку. Забруднення атмосфери та ризики радіоактивного впливу створюють виклики для захисту як екосистем, так і населення.

Робота *Сонька С.П.* присвячена наслідкам руйнування дамби Каховської ГЕС та наслідкам для екосистем, які потребують багатосторонньої оцінки, що робить автор.

Пожежі як наслідок бойових дій і їхній вплив на екосистеми

Військові дії призвели до масштабних лісових та польових пожеж, що детально описано у кількох дослідженнях (*Сінна О.І., Романов К.О.; Черногор Л. Ф., Некос А. Н., Титенко Г. В., Черногор Л. Л.*). Автори зазначають, що такі пожежі знищують велику кількість рослинності, сприяють ерозії ґрунтів і знижують якість повітря. У роботах також вказано, що відновлення лісових екосистем може зайняти десятиліття.

Соціально-економічні та екологічні аспекти війни

Триліх Х. І., Боднарюк М. Ю., Гуменюк Ю. В. розглядають економічні наслідки екологічної деградації для України, зокрема зниження рекреаційної привабливості природоохоронних зон, які постраждали від війни. Автори наголошують на необхідності інвестування у відновлення природних ландшафтів і розробку екологічно безпечних стратегій збереження ресурсів.

Публікація *Вороніна В.О., Бурченко С.В.* аналізує втрати рекреаційних екосистемних послуг НПП «Дворічанський» в наслідок бойових дій.

Правові аспекти відновлення довкілля

Гололобова О. О. дослідження присвячує правовому забезпеченню відновлення екологічного стану України після війни, де піднімаються питання розробки та впровадження екологічних стандартів, зокрема для оцінки збитків і встановлення відповідальності за екологічні злочини.

Також на конференції та у збірці статей розглянуто проблему розвитку *зеленої*

інфраструктури, яка стає важливим екологічним інструментом у вирішенні урбаністичних викликів, спричинених інтенсивною урбанізацією, забрудненням повітря та змінами клімату. Особливу увагу приділено впровадженню природо-орієнтованих рішень, таких як зелені зупинки, мобільне озеленення та зелено-блакитна інфраструктура. Збірка містить кілька статей, присвячених зеленій інфраструктурі, які охоплюють екологічні, соціально-економічні та технічні аспекти впровадження цієї концепції в Україні. Нижче наведено огляд та аналіз основних статей з цієї теми.

Гречко А. А., Коробкіна Н. Ю., Бурченко С. В. досліджують зелений компонент міської інфраструктури через створення зелених зупинок громадського транспорту. Автори наголошують на екологічних перевагах, зокрема на покращенні якості повітря та зниженні температури навколо таких зупинок на 2-3°C. Це позитивно впливає на боротьбу з ефектом міського теплового острова. Дослідження також підкреслює соціальні та економічні вигоди, такі як зниження стресу у людей, які очікують на транспорт на зелених зупинках.

Максименко Н. В. досліджує можливість впровадження мобільного озеленення, зокрема в історичних частинах українських міст із щільною забудовою. В роботі запропоновано використання переносних озеленувальних елементів для підвищення зеленого індексу (ЗІ), що важливо для підтримки екосистем міських просторів. Автори наводять приклад європейських міст, таких як Братислава, де мобільне озеленення позитивно впливає на мікроклімат і збільшує площу рослинності без значних втручань у забудову.

У роботі *Бурченко С. В., Гречко А. А., Коробкіна Н. Ю.* розглянуто використання чат-боту для поширення знань про зелену інфраструктуру та екологічну освіту серед населення. Такий чат-бот спрямований на підвищення обізнаності про переваги природо-орієнтованих рішень у містах, зокрема про мобільне озеленення та зелено-блакитну інфраструктуру. Використання чат-боту є сучасним інструментом для поширення екологічної інформації та залучення мешканців до процесів покращення довкілля.

У збірнику є кілька статей, що стосуються проблем *заповідної справи* в Україні, особливо в контексті розвитку природно-заповідного фонду та охорони рідкісних видів і біотопів (рис.2).

Рис. 2 – Доповіді секції «Наукові та освітянські проблеми екології і заповідної справи в Україні»
Fig. 2 – Presentations of the section "Scientific and educational problems of ecology and conservation in Ukraine"

Основні аспекти дослідження заповідної справи

– Розбудова природно-заповідного фонду (ПЗФ). *О.В. Безроднова* розглядає актуальність створення ландшафтного заказника місцевого значення "Березівський" на території Харківської області. Автори наголошують на збереженні різних біотопів та рідкісних видів рослин і тварин. Зокрема, виділено значення рельєфу й мікрокліматичних умов, що сприяють розвитку унікальних екосистем лісостепової зони, які піддаються антропогенним впливам.

– Збереження степових екосистем у дослідженнях, представлених у збірнику, описано зусилля зі збереження залишків степових екосистем у ландшафтних заказниках. Наприклад, збереження фітосозологічно цінних видів, як-от *Adonis vernalis*, *Stipa capillata* та інших, які охороняються на державному рівні. Такі заходи спрямовані на збереження середовища існування степових видів, що нині

знаходяться під загрозою зникнення через антропогенні впливи.

– Функціонування й виклики лісових заказників. У розділах збірника аналізуються конкретні лісові заказники, такі як «Соколята», «Великий ліс» та інші, де охороняються рідкісні рослинні угруповання та біорізноманіття. Автори підкреслюють екологічну роль лісів у стабілізації місцевого клімату, захисті від ерозії та збереженні рекреаційного потенціалу. Проблеми управління включають ризики через близькість до населених пунктів та вплив антропогенних факторів.

– Реінтродукція рідкісних видів. У роботі *Марискевич О.Г.* описані труднощі й перспективи відновлення популяції зубра на заході України, зокрема в Сколівських Бескидах. Охорона і підтримка таких видів є важливим аспектом заповідної справи, оскільки зубри відіграють значну роль у збереженні екосистемного балансу та біорізноманіття.

Рис. 4 – Програма конференції та сертифікат учасника
Fig. 4 – Program of conference and certificate of participation

Крім названих блоків досліджень, серед публікацій є роботи, що традиційно висвітлюють використання методів ГІС, дистанційного

зондування, математичного моделювання процесів, що протікають в екосистемах, дендрохронологічні дослідження та оцінку

екосистемних послуг в урболандшафтах та на заповідних територіях, а також результати екологічних досліджень компонентів і комплексів довкілля.

Збірник статей є надзвичайно цінним ресурсом для екологів, науковців і представників державних органів. Він надає детальний аналіз проблем, пов'язаних із війною, та пропонує науково обґрунтовані рекомендації для відновлення екосистем. Багато

Всі автори за результатами участі в конференції отримали Сертифікати із зазначенням підвищення кваліфікації обсягом 1.5 кредити ECTS (рис.3)

публікацій підкреслюють важливість між-дисциплінарного підходу для вирішення екологічних проблем, зокрема, необхідність співпраці екологів, інженерів, юристів та економістів для створення стійких програм відновлення природного середовища.

Висновки

Конфлікт інтересів

Автор повідомляє про відсутність конфлікту інтересів. Крім того, автор повністю дотримався етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Охорона довкілля: зб. наук. статей XX Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 238 с. ISBN 978-966-285-679-8 URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/19452>

Стаття надійшла до редакції 05.11.2024

Стаття рекомендована до друку 24.11.2024

N. V. MAKSYMENKO, DSc (Geography), Prof.,
Head of the Department of Environmental Monitoring and Protected Areas Management
e-mail: maksymenko@karazin.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7921-9990>
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine

THE JUBILEE XX ALL-UKRAINIAN SCIENTIFIC TALIYEV READINGS – A MEETING OF LIKE-MINDED PEOPLE

On October 25, 2024, the Karazin Educational and Research Institute of Ecology will host the jubilee XX All-Ukrainian Scientific Taliev Readings, organized by the Department of Environmental Monitoring and Nature Conservation. The conference featured presentations on the following topics: the impact of war on environmental components, current problems of rational nature management and nature protection, and assessment of the ecological state of environmental components and complexes. In addition, the reports highlight scientific and educational issues of ecology and nature conservation in Ukraine.

KEYWORDS: *conference, impact of the war, post-war recovery, conservation, monitoring, green infrastructure*

References

1. Environmental Protection: Collection of Scientific Articles of the 20th All-Ukrainian Scientific Taliev Readings (2024). Kharkiv: V. N. Karazin KhNU, ISBN 978-966-285-679-8 URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/19452>

The article was received by the editors 05.11.2024

The article is recommended for printing 24.11.2024